

УДК 1.147

С.М. Ягодзінський

СОЦІАЛЬНА ІНЖЕНЕРІЯ І СОЦІАЛЬНА САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК СПОСОБИ ТРАНСЛЯЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГЛОБАЛЬНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ МЕРЕЖ

Гуманітарний інститут Національного авіаційного університету

Анотація. Досліджується інформаційна архітектоніка мережевої соціальної інженерії, розкриваються механізми її реалізації в культурі постмодерну. Обґрунтовується думка про обмежений характер соціальної самоорганізації та неможливість повної реалізації соціокультурного потенціалу інформаційних мереж у глобальному масштабі.

Ключові слова: соціокультурний потенціал, інформаційна мережа, соціальна інженерія, соціальна самоорганізація.

Вступ

Дизруптивний характер гуманітарних інновацій історично сформованих соціальних мереж [8] свідчить про відкритість суспільства до реструктуризації соціального простору та поляризації цінностей, пріоритетів, установок на усіх рівнях суспільної свідомості. Представники класичних соціально-філософських підходів (від Просвітництва до позитивізму) аутентифікували це як суспільний розвиток із властивими йому джерелами, механізмами і направленістю. Історико-культурні реалії ХХ ст. змусили наукове співтовариство та світовий істеблшмент відійти від прогресистських ідей, вніши корективи в принципи і процедури соціального управління.

Інформатизація та автоматизація процесів життєдіяльності сучасного суспільства, тотальне впровадження в соціально-економічну і побутову сфери інноваційних комунікаційних технологій породило ефект соціальної самоорганізації. Розповсюдження і зростання кількості прихильників набули концепції вільного ринку, сталого розвитку, дерегуляції економіки, соціального плюралізму, які утверджували примат синергетичного над регулятивним.

Унаслідок цього в суспільному дискурсі сформувався стійке уявлення про самоорганізацію як основу демократичного ладу, гарантію свобод і спротив тоталітаризму. В цьому контексті ми цілковито поділяємо думку І. С. Добронравової та Л. С. Фінкель про те, що «теоретична реконструкція нелінійних ситуацій практично не може бути використана як основа для маніпулювання поведінкою людей...», оскільки передбачення в лінійному значенні цього слова нездійсненне» [4, с. 299]. Це означає, що з моменту запуску механізмів самоорганізації рух соціальної матерії стає непрогнозованим, оскільки його управлячі параметри заміщаються ірраціональними складовими індивідуальної і суспільної свідомості. Справедливість такої позиції підтверджується численними історичними прикладами: жодна з подій, яка перейшла в стадію самоорганізації, не завершилась так, як передбачалося на початку.

Постановка завдання

Інформаційна мережа перетворюється на елемент соціальної системи лише за умови реалізації закладеного в неї соціокультурного потенціалу. В глобальному соціальному просторі це здійснюється або у формі проектування (соціальна інженерія), або внаслідок запуску самоорганізаційних процесів.

Метою даної статті й виступає виявлення джерел, атрибутів і ознак соціальної інженерії з подаль-

шим визначенням її ролі в трансляції соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж.

Категоріальна соціально-філософська інтерпретація реалізації такого завдання є важливим етапом осмислення феномену мережі як нової форми індивідуальної та соціальної онтології, що, своєю чергою, відкриває простір для аналізу й оцінки суспільних детермінант інноваційного поступу людства в ХХІ ст.

Основна частина

Управління соціальними процесами має аналітичний (прямий вплив економічними, політичними, культурними важелями) та рефлексивний (інформаційно-комунікативна інтеракція) рівні. Перший має тривалу історичну практику реалізації й вичерпно описаний у спеціалізованій науковій літературі. Другий рівень провадження суспільного контролю став можливим лише в умовах розгортання глобальних інформаційних мереж, через що механізми його інкорпорації в сучасну культуру є недостатньо осмисленими на соціально-філософському рівні.

Базовим для рефлексорного соціального управління є поняття *інформаційної рівноваги*, тобто такого стану соціальної мережі (групи, колективу, натовпу, товариства, споживачів тощо), при якому її агенти підпорядковують свої дії очікуваним діям з боку інших агентів цієї ж групи. Очевидно, що за даних умов прийняття рішень і вибір лінії поведінки індивідів ґрунтується на аналізі джерел та ступеня інформованості всередині мережі.

Як слідує з досліджень В. В. Бреєра, Д. О. Губанова, Д. О. Новікова, Є. А. Трахтенгерца, А. Г. Чхартішвілі, така модель управління потребує значних фінансово-економічних і соціально-політичних затрат [1, 3, 7], адже вона вимагає налагодження зворотного зв'язку. Його зміст полягає у тому, що «агенти фіксують у реальності ті результати, які були ними очікуваними» [2, с. 44], а тому свої подальші вчинки і їхню мотивацію узгоджують не стільки з дійсністю, скільки з її логіко-семантичною моделлю, когнітивним образом.

З точки зору ефективності такий метод соціальної інженерії є найбільш досконалим, оскільки вибір та відповідальність за нього цілковито перекладені на суб'єктів соціальних мереж. При цьому діяльність агентів мереж хоча й є пізнавально обумовленою та все ж залишається феноменологічно не прозорою, що й відкриває шлях до інформаційної маніпуляції в просторі дискурсу культури постмодерну.

Утім структура інформаційного впливу на поле постмодерної культури буде нестабільною, а його

механізми ненадійними без забезпечення *рівноваги колективної поведінки* [2, с. 39]. Для її встановлення важливо максимально точно квантифікувати рівень авторитету і впливу агентів соціальних мереж, а також визначитися з інструментарієм їхню трансформації.

Відповідно до теорії управління соціально-економічними системами, за основу візьмемо поняття порогу та репутації. *Поріг* – це сукупність умов, задоволення яких є інтенцією переходу соціальної системи від стабільної до динамічної рівноваги. Зауважимо, що подолання порогу не вказує на вихід системи за межі управлінського коридору, а лише свідчить про її соціокультурний потенціал, здатність впливати на суміжні системи і бути активним елементом у структурі глобальної інформаційної системи. *Репутацією* в даному аспекті назвемо здатність того чи іншого агента мережі забезпечити реалізацію зазначених вище умов.

У термінах діалектики поріг і репутація є когнітивними аналогами категорій кількість та якість. Міра – це сукупність порогів, подолання яких можливе при незмінних носіях репутації. Стрибок визначає розрив зовнішніх структурно-функціональних зв'язків даної соціальної системи з іншими та повторне її аналітичне або імітаційне моделювання.

Проведення таких аналогій дозволяє описати взаємозв'язок порогу, репутації та колективної рівноваги. Якщо розподіл репутації в соціальному просторі є дискретним і нерівномірним, то в глобальних інформаційних мережах, на наше переконання, він є континуальним, неперервним. Для обґрунтування цього припущення залучимо поняття установочної системи (Ф. Зімбардо, М. Ляйппе), яка забезпечує рівновагу соціального простору через повсюдне розширення в ньому принципів, норм, намірів, мотивів і т.п. установочних модулів. При легітимації соціально-гуманітарних інновацій саме вона відіграє конститувальну роль, завершуючи цикл розробки, впровадження, адаптації та розгортання новації. Тобто установочна система розчиняє авторитети і носії автентичної інформації, заміщуючи їх дискурсивною практикою (М. Фуко) віртуальної епістеми.

Вважаємо виправданим означити це як *постне-класичний соціальний ефект*. Його сутність криється в переорієнтації векторів соціальної довіри із суб'єктів відкритих і публічних на прихованих. Про це свідчить популярність віртуальних сервісів, які гарантують інформаційну безпеку особистості (так звані анонімні мережі). Досвід використання подібних систем показує, що за їхнього посередництва соціально важливі чесноти перетворюються (на рівні соціальної психології) на симулякри. Довіра, справедливість, право, свобода, відкритість та інші категорії в онтологічному вимірі набувають віртуальної форми, відриваючись від способів їхньої трансляції в реальному соціальному середовищі.

Припускаємо, що приватні та анонімні мережі, WikiLeaks, Anonymouse, результати атак хакерів та інші засоби розповсюдження секретної, нібито прихованої соціально важливої інформації і покликані забезпечувати зворотній ефект між центром маніпулювання суспільною думкою і агентами соціальних мереж – об'єктами такого впливу.

Змодельований «витік інформації» з різними грифами таємності володіє «тунельним ефектом», адже, оминаючи бар'єри і фільтри індивідуальної та колективної свідомості, він корелює процес прийняття рішень і домінує при формуванні переконань, стимулів і мотивів поведінки. Прикметно, що всі ці дії відбуваються свідомо й підкріплюються видимістю псевдо-раціонального вільного вибору, через що ступінь соціальної самоорганізації знижується до рівня, на якому можливе застосування маніпулятивних соціально-інженерних технологій.

Але, попри зазначені переваги і високу імовірність досягнення необхідного результату, описаний рефлексивний спосіб суспільного управління і контролю має очевидні недоліки, зв'язані з можливістю зворотного соціального перепрограмування. Воно здійснюється як інтервенція у формі контр – чи дезінформації, внаслідок чого суб'єкти впливу ризикують порушити *матрицю довіри*, яка надає соціальній мережі стабільності та соціокультурної ідентичності.

Тому описана вище модель реалізації соціальної інженерії в просторі інформаційних мереж, на наше переконання, має доповнюватися менш агресивними і більш прихованими методиками впливу. Адже рівновага колективної поведінки, яка і є кінцевою метою впливу на соціальні процеси, може бути досягнута також через контроль імовірнісного показника готовності до дії агентів мережі. При рефлексивному управлінні суб'єкт на основі симулякрів вимушений відтворювати прообраз соціальної реальності з деякими видозміненими її параметрами та забезпечувати зворотній зв'язок.

Натомість вивести систему колективної поведінки зі стану рівноваги можна через вплив на рівень порогів агентів мережі. За таким способом соціального управління у науковому дискурсі закріпився термін «інформаційна атака». Проте, незважаючи на значний обсяг спеціалізованої літератури, причини і механізми приведення агентів соціальної мережі до стану ажитації достеменно не встановлені.

Вирішуючи це завдання, перш за все зафіксуємо, що налагодження зворотного зв'язку при управлінні у формі інформаційної атаки не вимагається, оскільки воно здійснюється опосередковано і розгортається у площині відповідальності агентів та стабільності комунікативних зв'язків між ними [5, с. 59]. Тут соціальна рівновага досягається завдяки вибірковості об'єктів впливу, переорієнтації матриці довіри та коригування стимулів дій мережевої спільноти.

Здійснивши аналіз існуючих соціально-філософських робіт, ми не знайшли відповіді на питання: як формується матриця довіри в соціальних мережах та як на її основі відбувається їх контамінація? Вирішення цієї проблеми дозволить встановити способи реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж, виявити джерела їх динаміки, а також вузлові точки дифузії соціальної реальності та її віртуального мережевого образу.

Одним із механізмів реалізації подібних соціально-інженерних технологій, на нашу думку, є мережі розподілених паралельних обчислень, запропоновані в 60-х роках ХХ ст. німецьким кібернетиком К.

А. Петрі. Розроблена ним модель автоматизації обробки станів асинхронних динамічних систем враховувала можливість контролю дій, які змінюють систему, а також управління діями, що виникають на тій чи іншій стадії її життєдіяльності. Філософсько-методологічний аналіз систем Петрі дозволяє зробити деякі висновки щодо їх ролі в реалізації соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж.

По-перше, автоматизовані методи обробки переходів і зв'язків здатні трансформувати лінійні, центровані, детерміністичні інформаційні системи у нелінійні, децентралізовані, стохастичні. Закони їхнього функціонування не редукуються до законів нижнього рівня, але поширюються на них. Для іменування такого виду об'єднання мереж, на наш погляд, доречно залучити хімічний термін «флокуляція», яким позначають процес утворення аморфних (міцних, але не кристалізованих) агрегатів-флокул із дисперсних частинок. Аналогічно до цього, розпошені за типами соціальні мережі при поєднанні за алгоритмами Петрі стають ізоморфними за деякими наперед визначеними параметрами. Ілюстрацією подібної взаємодії може бути флокуляція різних форм суспільного дискурсу, в результаті чого коливання, наприклад, політичного дискурсу викликає подібну реакцію в релігійному, науковому, правовому й інших дискурсах.

Другий висновок щодо ролі соціального програмування в реалізації соціокультурного потенціалу інформаційних мереж криється в їхній архітектоніці, в яку, окрім механізмів синхронізації подій, імплантовано процедуру узгодження місць комунікативної взаємодії (медіа-площадки, форуми, чати, віртуальні мережі, агреговані портали новин, блогосфери тощо). У результаті приведення цих процедур у дію (за різних обставин алгоритм їх актуалізації може відрізнятись) досягнений однією з підсистем стан автоматично транслюється на усю іншу підсистему.

Отже, для генерування необхідної соціокультурної ситуації суб'єктам впливу достатньо методами соціальної інженерії синхронізувати соціальні мережі на рівні подій. Утворена у такий спосіб глобальна інформаційна мережа, зберігаючи символіку відкритості, незалежності та ризомності, фактично стає керованою. При цьому з'ясувати, через яку підмережу здійснюється управління інформаційним соціальним простором і реалізуються у ньому запити соціальних інженерів, у край складно. До того ж на рівні суспільної психології відповідь на це запитання не затребувана, оскільки ціннісна і мотиваційна складові агентів є похідними від сформованих у соціальних мережах функцій трансформації порогів і репутацій.

Виходячи з конгруенції властивостей інформаційних і соціальних мереж, застосування до них методологічної концепції К. А. Петрі з подальшою її соціально-філософською рефлексією, вважаємо цілком виправданим. У термінах цього підходу інформаційні мережі є автохронними утвореннями, прив'язаними до специфіки відповідної предметної сфери. Проте, на відміну від не-соціальних систем, їхня динаміка залежить не лише від особливостей внутрішньої системної організації, а й від так званої

матриці впливу. Не вдаючись до аналізу принципів побудови, відзначимо, що саме їхні функціональні особливості й впливають на темпоральні характеристики соціальної динаміки.

Спорадично алгоритми Петрі реалізовувалися в соціальному просторі упродовж усієї історії людства у формі пліток, які безпосередньо й впливали на формування соціальних установок. Неможливість ідентифікації джерела інформації, визначення її валідності та легітимності у сукупності зі зміщенням порогу рівноваги колективної поведінки запускало ланцюг флокулятивних перетворень. У свою чергу, автохронність соціальної системи не допускала усунення пліток як важливого фактору трансляції її соціокультурного потенціалу. Як відомо, в кінці ХХ ст. у теорії масової комунікації таку контроверзу виразили формулою «зона мовчання ЗМІ рівна зоні актуалізації пліток» [6, с. 155]. Тобто плітки виникали там і тоді, де і коли носій об'єктивної інформації усувався від її трансляції через інституціональні соціальні мережі або коли репрезентована інформація не реалізовувала соціокультурний потенціал цих мереж. Іншими словами, порожній (за формою чи за змістом) інформаційний канал і провокував появу сітки домислів, пліток, чуток тощо. Останні відігравали деструктивну, у тому числі й маніпулятивну, роль у трансформаціях соціальної дійсності.

Але на рубежі ХХ – ХХІ століть така схема маніпулювання суспільною свідомістю, на наш погляд, втратила свою ефективність, адже розгалуження інформаційних потоків диверсифікувало способи отримання інформації та надало їм ризоморфного характеру. За архітектонікою, інформаційні канали в умовах глобальних інформаційних мереж принципово не можуть бути порожніми. Другорядним стає навіть обсяг повідомлення, оскільки воно транслюється у форматі суспільного дискурсу, тобто супроводжується коментарями, спростуваннями і доведеннями. Побічним наслідком цього стала тотальна недовіра до будь-яких джерел інформаційних повідомлень, експертних і соціологічних оцінок, статистичних даних, прогнозів і т.п. Унаслідок цього цілісність авторитету, носія об'єктивності, інформаційного орієнтиру була зруйнована. Відтак сама наявність пліток стає необхідною, але все ж недостатньою умовою для відновлення соціальної стабільності інформаційного суспільства.

У соціальних і гуманітарних науках неодноразово ставилося питання про умови стабільного існування соціальних систем, які мають механізми внутрішньої корекції структури та функціональної саморегуляції. На наш погляд, обґрунтованим і методологічно зваженим при вирішенні даного питання є підхід І. С. Добронравової та Л. С. Фінкель. Спираючись на математичне моделювання тривалих і спорадичних соціальних процесів, дослідники дійшли висновку про існування «ентропійної плати за самоорганізацію: за наявності в середовищі самоорганізованих структур ентропії продукується значно більше, ніж за їх відсутності» [4, с. 296]. Один із способів пом'якшення закону зворотного відношення самоорганізації та ентропії полягає в ускладненні архітектоніки системи з метою прокладання важелів балансування інтересів для усіх соціальних груп.

Структуровані у такий спосіб соціальні мережі стають відкритими до соціальної інженерії, соціального планування і прогнозування в *on-line* режимі. Доповнюючи самоорганізаційні процеси, ці процедури розкривають трансмісію соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж у соціальну реальність та її віртуальний прообраз.

Висновки

Зі сказаного слідує висновок, що здійснена через маркування станів і подій конкатенація фрагментованих соціальних мереж і є одним із способів трансляції соціокультурного потенціалу глобальних інформаційних мереж. Основою цього процесу є пошук стійких композиційних структур комплементарії культурно-історичних і віртуальних соціальних мереж, виявлення точок доступу до них та методів синхронізації притаманних їм образів суспільних подій, станів і процесів.

Проведене дослідження дозволяє однозначно зробити висновок про відкритість інформаційного суспільства та його культурних детермінант до маніпулювання як класичними – соціально-політичними, так і новітніми – інформаційно-мережевими методами. Особливість останніх криється не стільки в кумулятивному, скільки у синергетичному соціальному ефекті.

С.Н. Ягодзинский

СОЦИАЛЬНАЯ ИНЖЕНЕРИЯ И СОЦИАЛЬНАЯ САМООРГАНИЗАЦИЯ КАК СПОСОБЫ ТРАНСЛЯЦИИ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПОТЕНЦИАЛА ГЛОБАЛЬНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ СЕТЕЙ

Исследуется информационная архитектура сетевой социальной инженерии, раскрываются механизмы их реализации в культуре постмодерна. Обосновывается мысль об ограниченном характере социальной самоорганизации и невозможности полной реализации социокультурного потенциала информационных сетей в глобальном масштабе.

Ключевые слова: социокультурный потенциал, информационная сеть, социальная инженерия, социальная самоорганизация.

S. Iagodzinskiy

SOCIAL ENGINEERING AND SOCIAL SELF-ORGANIZATION AS MEANS OF BROADCASTING OF SOCIO-CULTURAL POTENTIAL OF GLOBAL INFORMATION NETWORKS

Information architectonics of network social engineering is analyzed, the mechanisms of its realization in postmodern culture are revealed. The article substantiates the view of the limited nature of social self-organization and impossibility of the full realization of socio-cultural potential of information networks in the global context.

Keywords: socio-cultural potential, information network, social engineering, social self-organization.

УДК [101.2;378.147] (045)

Л.В. Кадникова

ВНЕДРЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ КОММУНИКАТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕСС ПРЕПОДАВАНИЯ ФИЛОСОФИИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Гуманитарный институт Национального авиационного университета

Анотация. В статье рассматриваются актуальность и значение применения современных коммуникативных технологий в преподавании философии на английском языке для студентов технического вуза.

Ключевые слова: коммуникация, коммуникативные технологии, коммуникативная компетентность, философия.

Вступление

Тема коммуникации является одной из главных в философии XX – начала XXI века, поскольку в последнее время коренным образом изменились роль и место коммуникативных технологий в различных сферах жизнедеятельности общества, значительное развитие получили и сами средства коммуникации. Приоритет коммуникативной философии вытекает из необходимости достижения взаимопо-

Список літератури

1. Бреев В. В. Стохастические модели социальных сетей / В. В. Бреев // Управление большими системами. – 2009. – Вып. 27. – С. 169-204.
2. Бреев В. В., Новиков Д. А. Модели управления толпой / В. В. Бреев, Д. А. Новиков // Проблемы управления. – 2012. – № 2. – С. 38-44.
3. Губанов Д. А., Новиков Д. А., Чхартишвили А. Г. Социальные сети: модели информационного влияния, управления и противоборства / Д. А. Губанов, Д. А. Новиков, А. Г. Чхартишвили. – М.: Физматлит, 2010. – 228 с.
4. Добронравова И. С., Финкель Л. С. Синергетические исследования самоорганизации в Украине / И. С. Добронравова, Д. С. Финкель // Синергетическая парадигма. Социальная синергетика. – М.: Прогресс-Традиция, 2009. – С. 286-306.
5. Казимир В. В., Серая А. А. Метод построения моделей информационных атак / В. В. Казимир, Е. А. Серая // Математичні машини і системи. – 2010. – № 4. – С. 52-61.
6. Куликов Е. М. Искусственно создаваемые слухи: социологическое обеспечение контроля и управления «информационным вирусом» в сети Интернет / Е. М. Куликов // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2011. – № 4 (9). – С. 155-159.
7. Трахтенгерц Э. А. Компьютерные методы манипулирования оценками общественного мнения / Э. А. Трахтенгерц // Управление в социально-экономических системах. – 2011. – № 6. – С. 21-30.
8. Ягодзинський С. М. Дизруптивність гуманітарних інновацій у просторі глобальних інформаційних мереж / С. М. Ягодзинський // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Зб. наук. пр. – № 1 (19). – К.: НАУ, 2014. – С. 82-86.

нимания между людьми как единственного способа решения социальных, межнациональных, межкультурных конфликтов. Именно коммуникация становится базовым социальным процессом, который дает возможность понять подлинный смысл таких фундаментальных понятий, как «свобода», «ответственность», «справедливость» [1, с.9]

Представительство школ и направлений, разделяющих взгляд на коммуникацию как на социаль-